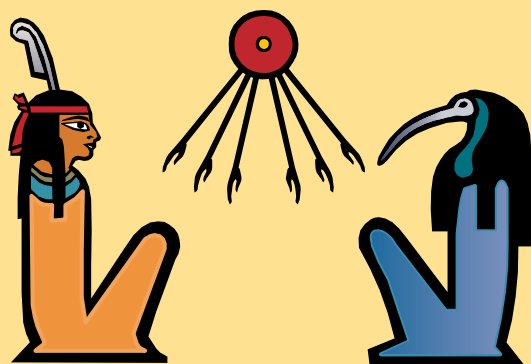

S Theodorem o hieroglyfech

Václav Loukota

Litera

S Theodorem o hieroglyfech

Václav Loukota

Litera

S Theodorem O hieroglyfech

Václav Loukota

VOLVOX GLOBATOR

Václav Loukota
S Theodorem o hieroglyfech

Obálka Karel Horák dle návrhu autora
Vydalo nakladatelství & vydavatelství
VOLVOX GLOBATOR
Štítného 17, 130 00 Praha 3-Žižkov,
www.volvox.cz
jako 5. svazek edice LITERA
celkově jako 953. publikaci

Vytiskl PBtisk, s. r. o., Příbram
Vydání první
Praha 2011

Adresa knihkupectví VOLVOX GLOBATOR:
Štítného 16, 130 00 Praha 3-Žižkov

Nakladatel děkuje všem sponzorům

© Václav Loukota, 2011

ISBN 978-80-7207-922-3 (pdf)

Předmluva Prof. PhDr. Vladimíra Smékala, CSc.

Kniha Václava Loukoty může posloužit i jako úvod do religionistiky. Světový názor starých Egypťanů je charakterizován v moderní filosofii dějin jako thanatocentrismus (*thanatos = smrt*), tedy jako kultura, která kladla velký důraz na dovršení života po smrti. Svědčí o tom mnohé egyptské hrobky, do kterých byla ukládána spousta předmětů záhrobní výbavy a ve kterých objevujeme duchovní texty provázející zemřelé.

Čtenář se v předložené knize dovídá pozoruhodné informace nejen o struktuře hieroglyfického písma, gramatiky a obrázků, které texty doprovázejí, ale také o náboženství a životě starověkých Egypťanů.

Z psychologického hlediska a z hlediska teorie kultury se dá říci, že nejen hieroglyfy, ale i pozdější hieratické a démotické písmo mají nadčasový význam v tom, že jsou zakotveny v archetypech. Dá se říci, že na jeden archetyp se váže více písmových symbolů, ale i jeden symbol může reprezentovat více archetypů.

Ve 20. století o archetypech zasloučeně pojednával genius světové psychologie Švýcar K. G. Jung, podle něhož jsou archetypy určitými sociálními reprezentacemi pohledu lidí dané kultury na svět, na život, na smysl života, na budoucnost, na posmrtný život, na zdroje naděje i na hrozby světa. Archetypy jsou uloženy v našem nevědomí a jsou vyjadřovány ve snech, a kolektivních představách, a zobecněny v mýtech, pohádkách, prorocích a vizích. Jsou to jakési šablony, vzorce či schémata, které reprezentují obrazy vznikající v naší mysli. Proto je staroegyptské písmo a struktura vyjadřování zároveň i klíčem k pochopení náboženských a duchovních představ starých Egypťanů.

I když se po přečtení této knihy nemusíme stát experty na egyptský jazyk a kulturu, můžeme její četbou získat cenné podněty pro rozvoj své tvořivosti a pro kultivaci své fantazie, kterou potřebujeme ve zvládnání každodenních úkolů života ve všech oblastech.

Proto doporučuji její četbu všem, kdo chtějí žít svůj život v jasu vědomí.

Vladimír Smékal

Prof. PhDr. Vladimír Smékal, CSc., je profesorem na katedře psychologie – fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. V roce 2000 založil a od té doby vede Výzkumné centrum vývoje osobnosti a etnicity.

Je autorem velkého množství českých i jinojazyčných publikací z oboru psychologie. Ve vědeckém světě je velmi uznávanou autoritou světového formátu.

Slovo autora

Tato kniha vám chce umožnit číst egyptské hieroglyfy, poznat nejčastější gramatické jevy a porozumět staroegyptskému myšlení. Je zarámována do příběhu mladého Martina, který se učí hieroglyfy u svého přítele Theodora. Ačkoliv se Theodor jeví jako tajemný muž, záměrem knihy není uvádět do esoterních tajemství. Theodor nejprve Martina seznamuje se symbolikou egyptských znaků, která může být podkladem pro všeobecná životní zamyšlení. Postupně je výuka doplňována informacemi ze skutečného staroegyptského světa. Čtenář se tak může seznámit s neznámějšími egyptskými mýty, s královskou titulaturou či s pradávným kalendářem. Zdrojem hieroglyfických cvičení je velmi často egyptská kniha mrtvých. Doprovodný příběh si nečiní nárok stát se románem či jiným literárním dílem. Slouží jako kulisa či oživení, ale přednostně má pedagogický význam. Martin se učí od jednodušších věcí ke složitějším, a to na příkladech, u kterých nepotřebuje znát velké množství slovíček. Jednotlivé lekce se snaží zachovat logickou kontinuitu a počítají pouze s tím, co Martin dosud poznal. Hieroglyfická domácí cvičení jsou doprovázena malým slovníčkem a vysvětlením neznámých znaků.

Čtenáři je také představována *hra* s vysvětlováním významů cizích slov, která má mimo jiné podnítit k zamyšlení nad krásou českého jazyka. Kniha nepředstavuje všeyčerpávající vědecké dílo, nicméně uvádí do poměrně solidních hieroglyfických základů. I přesto, že jsou Theodorovy výklady mnohdy až polopatické, je užitečné číst je pomalu a pozorně.

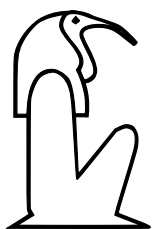
Hlavním záměrem knihy je zpřístupnit hieroglyfy co nejširší skupině čtenářů z českého prostředí. Starý Egypt je dnes předmětem zájmu mnohých hledačů. Základním klíčem ke skutečnému poznání staroegyptské civilizace však zůstávají hieroglyfy. Hieroglyfy otevírají brány, za nimiž můžeme spatřit celistvost života. Z textů starých Egyptanů můžeme pochopit, že historie, kultura a duchovní svět vytvářejí jeden celek, hieroglyfické písmo pak odráží tuto nedělitelnou jednotu života. Porozumět tedy hieroglyfům znamená porozumět myšlení a životu dávných Egyptanů. Podle Theodora se v hieroglyfech sice zjevuje *ono božské* a ve všech lidech přítomné, ale také *ono lidské* a čistě egyptské. Nikdy tudíž nemůžeme hieroglyfy oddělit od staroegyptského zázemí. Kdybychom tak učinili, dopustili bychom se velkého faulu.

Chci ze srdce poděkovat dobrým lidem, kteří mě při této práci podporovali a fandili mi. Knihu věnuji mým přátelům a všem staroegyptským nadšencům. Přeji hodně radosti z hieroglyfického bádání.

Obsah

Jak to začalo	9
O názvu <i>hieroglyfy</i>	9
O názvu <i>medu nečer</i>	10
Martinovy informace	12
Uspořádání hieroglyfů	14
Znaky v řádcích	14
Znaky ve sloupcích	16
Druhy egyptských znaků	17
Fonogramy	18
Determinativy	18
Ideogramy	20
Hieroglyfy mezi linkami	21
O přepisu hieroglyfů	22
Gardinerův seznam znaků	23
Egyptská abeceda – znak 1	24
Egyptská abeceda – znaky 2 až 5	26
Egyptská abeceda – znaky 6 až 10	33
Egyptská abeceda – znaky 11 až 15	41
Egyptská abeceda – znaky 16 až 20	49
Egyptská abeceda – znaky 21 až 25	59
Martinovo shrnutí egyptské abecedy	70
Vícehláskové znaky a zvukové doplňky	72
Rod podstatného jména a množné číslo	77
Přídavná jména a předložky	87
Podvojně číslo	90
Zájmenné přípony	99
Spojování podstatných jmen v eg. větě	109
Vysvětlení slova <i>král</i>	114
Neslovesné věty	119
Neslovesné vztažné věty	132
Božská enneáda	143
Egyptská slovesa	146
Božská ogdoáda	151

Imperfektiv a perfektiv	154
Memfidský mýtus o stvoření věta	162
Závislá osobní zájmena	165
O bohu Chnumovi jako stvořiteli lidí	169
Pasivní forma imperfektivu a perfektivu	171
O bohu Amonovi jako stvořiteli světa	176
Perfekt neboli minulý čas	179
Královský mýtus	186
Nezávislá osobní zájmena	187
Královská titulatura	193
Subjunktiv (vyjádření přání)	201
Staroegyptský kalendář	208
Egyptské číslovky a datování	216
Odvozená přídavná jména (nisby)	225
Obětní formule	234
Infinitiv a jeho použití	239
Stupňování přídavných jmen	249
Imperativ	254
Ukazovací zájmena	259
Prospektiv (vyjádření budoucí události)	265
Přivl. přídavná jména a vyjádření vlastnictví	270
Pasivum	275
Slovesné formy s částicemi <i>in, xr, kA, t</i>	279
Participia	287
Vokativ	301
Relativní formy	304
Stativ	318
Staroegyptská hra <i>senet</i>	328
Použitá literatura	336

S Theodorem o hieroglyfech

Jak to začalo

Martin se seznámil s Theodorem doma. Byl to sedmdesátiletý muž s bílým vousem a vrásčitou tváří, kterého pozval Martinův otec. Potřeboval pomoci s překladem ruské knihy o medicíně a o Theodorovi věděl, že ruštinou vládne znamenitě. Martin byl v maturitním ročníku gymnázia a ten den neměl dobrou náladu. Dostal *za pět* z mluvnické písemky. Důvod byl prozaický: *Tvé hieroglyfy nelze přečíst!* „Jaké hieroglyfy,“ říkal matce při večeři. „Každý píše, jak umí, ale já to po sobě přečtu. A vůbec, i kdyby to byly hieroglyfy, jsou přece od toho, aby se vyluštily.“ A bylo to. Věta byla na světě. Martin netušil, jaký bude mít důsledek.

„Hieroglyfy jsou od toho, aby se vyluštily? Tuto větu nemyslíš asi moc vážně,“ zaznělo z masitých úst Theodorových, nad nimiž se rozzářila neobyčejně modrá kukadla. „Proč by ne, každou záhadou je nutno se zabývat,“ utahoval pomyslnou smyčku své vlastní pasti Martin. „Ano, lidé mají rádi záhady, ale jenom jako zpestření života, do pořádného bádání se pustí málokdo,“ řekly masité rty, kterých se dotkl šálek s čajem. „Luštění hieroglyfů je pro skutečné hledače, ne pro pouhé mluvky,“ dodaly rty a vykroutily se do mírného úsměvu. „Copak vy o hieroglyfech něco víte?“ Rty se ještě více vykroutily a modré oči více zazářily. A pak už to šlo jako po másle. Slovo dalo slovo a nastal první den opravdového bádání. Ve svém malém, ale útulném bytě Theodor uvařil zelený čaj a nalil do šálek. Hieroglyfické bádání začalo.

O názvu hieroglyfy

„Nejprve si vysvětlíme **slovo hieroglyf**,“ začal Theodor svým hlubokým a pohodovým hlasem. „Pochází z řečtiny a vzniklo spojením těchto dvou slov.“ Vrásčitá ruka vykreslila velkým písmem dvě řecká slova i s latinským prepisem a překladem do češtiny.

ιερος (*hieros* = *posvátný, božský, neporušený, nádherný, nebeský, čerstvý*)

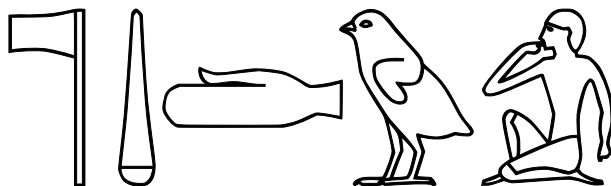
γλυφειν (*glyfein* = *tesat, vyřezat, vyrýt, dlabat, psát*)

„Mohli bychom tedy slovo *hieroglyf* přeložit jako *posvátná rytina*,“ pokračoval Theodor. „Všimni si, že jsem řekl slůvka *mohli bychom*. Nejsi vázán tímto překladem a můžeš si určit překlad vlastní. Důležité je si uvědomit, že slovo *glyfein*, které se dnes povětšinou překládá jako *psát*, znamenalo původně *vyrývat*, *vydlabávat* či *vyřezávat*. Těmito významy zachycujeme prapůvodní způsob vytváření hieroglyfů. Vyrývaly se především do kamene a postupem času i do jiných materiálů. Než se nějaký znak vytesal, dalo to hodně práce. Proto Egypťané nepsali nazdařbůh. Psali o věcech opravdu důležitých a potřebných. Za svými slovy si stáli a nechali je v kamenu působit na tisíce let. Kámen byl pro ně symbol věčnosti.

To, že je tato rytina *posvátná*, je neméně důležité. Všechny znaky egyptského písma byly považovány za boží dar, který sestoupil z nebe. Bůh moudrosti Thovt, egyptsky nazýván Džehuty, předal tento dar lidem. Egypťané si byli vědomi tohoto daru a vnímali ve svém písmu boží moc, která působí v celém kosmu. Písař, který psal, se v dané chvíli podílel na božském stvořitelském činu. Nebylo tedy jedno, v jaké podobě se znaky zapíší. Čím budou krásnější a dokonalejší, tím mocnější budou slova. Jedinečnosti a posvátnosti egyptského písma si byli vědomi i Řekové, proto jej nazvali *hieroglyfy*.

O názvu *medu nečer*

Samotní Egypťané vnímali své písmo jako slova, kterými mluví bohové. Proto jej nazývali *slova bohů*. Theodor začal klidně a zručně vymalovávat působivé obrázky egyptských znaků.

Slova bohů = medu nečer

„Celkem pěkné, ale pro mě španělská vesnice,“ zíral Martin. „Zatím postačí, když si budeš všimnat pouze těch dvou znaků vlevo,“ pokračoval Theodor, „jsou základem dvou egyptských slov *medu* a *nečer*.“

První znak se dnes vykládá jako vlajka, která visela na stožárech egyptských chrámů. Byl na ní znázorněn emblém boha, jemuž byl chrám zasvěcen. Znak se začal používat pro slovo *bůh* a v egyptštině zněl nějak jako *nečer*. Říkám *nějak jako*, protože v hieroglyfech, podobně jako v semitských jazycích, byly zapisovány pouze souhlásky.

Jako bychom u nás zapsali pouhé *čklđ* místo *čokoláda*. A propó, nabídni si čokoládu, je osmdesátiprocentní. Víme tedy, že znak praporu sestává ze tří hlásek *nčr*, toť vše. Zkus si však pamatovat slova pouze v jejich souhláskové podobě. *Jblk* místo *jablko*, *vrtnk* místo *virtulník*, *ndhrn* místo *nádherný* a podobně. Půjde ti to velmi špatně, protože každý jazyk potřebuje ke svému užívání samohlásky. Měli je i Egypťané, jenom je nezapisovali. Proto se egyptologové dohodli, že budou mezi jednotlivé hlásky vkládat samohlásku *e*, aby nám šla egyptská slova více pod kůži. A tak jsme dospěli k výslovnosti slova *nčr* jako *nečer*.“

„Takže všechny samohlásky,“ uvažoval Martin, „jsou uměle vytvořené pro naši dobu a mají vždy podobu *e*. Proč ale má slovo *medu* na konci samohlásku *u*?“ ptal se. Theodor se vřele smál. „Tak vidím,“ řekla vykroucená ústa, „že budu muset upřesnit ještě něco. Egypťané sice zapisovali pouze souhlásky, ale mezi nimi bylo pět zvláštních. Ty dnes nazýváme *slabé souhlásky*, nebo mluvíme o takzvaných *polohláskách*. Byly to hlásky, které se někdy četly jako naše klasické souhlásky, ale někdy zase jako naše samohlásky - to podle toho, zda se tyto hlásky nacházely na začátku slova či uprostřed slova a podobně. *Můžeme tedy o jakýchsi hieroglyfických samohláskách přece mluvit*. Ani u těchto polohlásek nemáme absolutní jistotu o jejich vyslovování, ale jen určitou dávku pravděpodobnosti. O navrhované výslovnosti polohlásek si promluvíme později. Měj trpělivost, všechno bude.“ „Takže hláska *u* na konci slova *medu* je polohláska,“ zkonstatoval Martin. „Přesně tak,“ řekly usměvavé rty.

„Vraťme se teď k našemu druhému znaku,“ pokračoval Theodor, „ten představuje poutnickou hůl a skládá se z hlásek, které přepisujeme jako *mdw*. Jak jsi řekl, hláska *w* je polohláska a v tomto případě ji vyslovíme jako *u*. Znak bude tedy ozvučen jako *medu* a znamená *slova* či *řeč*.

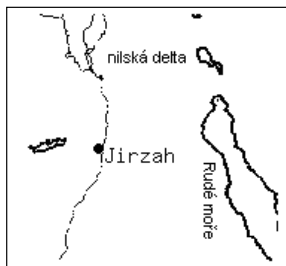
Máme tedy dvě slova *medu nečer* překládaná jako *slova bohů* nebo *slova boha*. Proč se čtou v opačném pořadí a jaké jsou funkce dalších znaků, o tom také později. Tedy, zda-li vydrží tvůj zájem.

Gramatikou si zatím lámat hlavu nemusíš, ale co můžeš udělat, je přemýšlet. Porozjímej si o vlajce a poutnické holi. Naše řeč se podobá poutníkovi s holí v ruce. Tou holí můžeme druhé praštit a zahnat je z cesty, nebo je zvednout a přivést k cíli. Naše řeč má dalekosáhlé důsledky. Egypťané věřili, že řeč, která k nim přichází od bohů, je dobrá, protože jejich bohové jsou dobří. Znak poutnické hole je obrácen slabším koncem k nebi. Egyptský poutník se neopírá o zem, ale o nebe. Egypťané se opírali o věčný svět bohů. Každý z nás má nad sebou vlajku nějakého boha. Něco, čemu přisuzuje tu nejvyšší hodnotu. Může to být například moc, peníze, láska a tak dál. Podle toho, jaký bůh nad námi vlaje, vypadá naše poutnická hůl, to je naše řeč a naše skutky.

Budeš-li chtít, uvidíme se za týden. Neřekli jsme si mnoho, ale možná začínáš tušit, že u hieroglyfů nejde jen o zvládnutí jazyka. Hieroglyfy jsou neoddělitelně propojeny s historií a především s duchovním bohatstvím starých Egypťanů.“ „No, je to nějak filosofický, ale musím říct zajímavý,“ reagoval Martin. „Děkuju, Theodore. Přijdu příští pátek. Zabrouzdám zatím po internetu a zkusím něco o hieroglyfech najít. Tak nashle.“

Martinovy informace

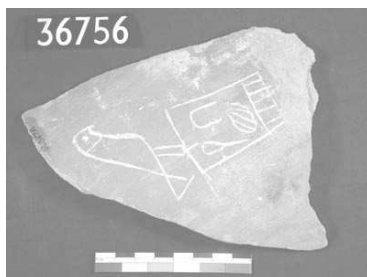
Následující pátek přišel Martin vyzbrojen internetovým poznáním. Předával Theodorovi dvě tištěné stránky, na které přenesl výsledek svého hledání. Byla to fuška, neboť ne každý internetový odkaz přinesl kýžené ovoce. Theodor zářil spokojeností ze dvou důvodů. Jednak jej těšil výsledek Martinovy práce, ale především měl radost z Martinova zájmu. Modrá kukadla radostně četla:

Jakési „předchůdce hieroglyfů“ nalzáme v tzv. gerzeanské keramice z doby **4000 let př. Kr.** **Gerzeh** (nebo **Gerza**, **Jirzah**) bylo předdynastické pohřebiště, položené na západním břehu Nilu a je nazváno podle dnešního místa Al-Girza. Na této keramice jsou velmi realistická znázornění

lidí, zvířat, krajiny, lodí a některé symboly se podobají tradičním hieroglyfům.

Nejstarší hieroglyfy, tzv. proto-hieroglyfy, byly objeveny u Abydu při německých vykopávkách v roce 1998 pod vedením Güntera Dreyera. Abydos je dnešní Umm el-Qaab. V hrobce označené písmenem „U“ bylo kolem 300 proto-hieroglyfických nápisů na hlině či kostech, pocházejících z období 3300 let př. Kr. Tyto nálezy vrhly nové světlo na otázky, týkající se nejstaršího písma na světě. Egyptské písmo bylo na sumerském nezávislé a šlo si vlastní cestou.

Úlomek z Abydu

Z období **3200 let př. Kr.** pochází břidlicová paleta znázorňující vítězství krále Narmera a sjednocení Egypta. Byla nalezena poblíž Hierakonpolis (dnešní pojmenování je Kam al-Ahmar) v roce 1890 a až do roku 1998 byla nejstarším hierogl. nálezem. Král Narmer je zde znázorněn s korunami Dolního a Horního Egypta. Paleta je umístěna v káhirském muzeu.

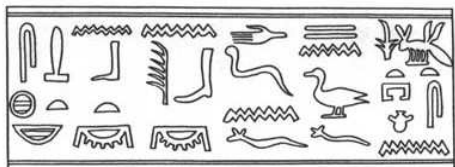

Narmerova paleta

Perokresba obou stran Narmerovy palety

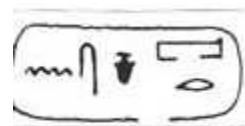
Dosud **nejstarší úplná hieroglyfická věta** se našla v hrobce krále Peribseny v Abydu na jeho pečeti. Pochází z doby 2. dynastie kolem roku **2700 př. Kr.** Odtud také pochází další pečeť s **nejstarší kartuší** (= posvátný ovál pro královské jméno), na níž je uvedeno Peribsenovo jméno.

'Nejstarší' hieroglyfická věta

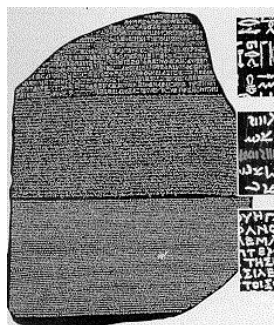

Pečeť s kartuší

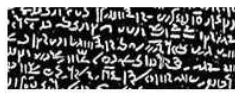

Perokresba kartuše

Egyptský jazyk se vyvíjel mezi dvěma lingvistickými rodinami. Na jedné straně rodina semitských jazyků blízkého východu (např. akkadština, hebrejština, arabština) a na straně druhé jazyky střední a severní Afriky (např. somálština, berberština). Egyptština stejně jako semitské jazyky nepoužívá při psaní samohlásky a vychází z tzv. slovního souhláskového kořene, který je většinou neměnný. Nicméně egyptština nebyla pouhou kombinací těchto dvou jazykových rodin, ale měla svou vlastní identitu. Počet hieroglyfických znaků se vyvíjel od čísla 700 v období Staré říše do čísla 6000 v době Ptolemaiovců.

Hieroglyfy rozluštil prostřednictvím tzv. Rosettské desky Francouz **Jean Francois Champollion** (1790 – 1832). Deska byla nalezena v Egyptě napoleonskými vojsky roku 1799 a dnes je uložena v Britském muzeu. Je popsána třemi písmy: Zcela nahoře jsou hieroglyfy, uprostřed je egyptské démotické písmo a dole kónická řečtina.

Theodor dočetl a usrl si zeleného čaje. „Ten tvůj internet je náramná věčička,“ řekl zamyšleně. „Podařilo se ti dát dohromady důležité informace z hlediska archeologie. Ano, archeologie nám předává základní stavební kameny k pochopení poselství starého Egypta. Pomohla k zásadnímu zlomu v roce 1822, kdy Champollion rozluštil hieroglyfy. Tento rok se považuje za bod, kdy se zrodila egyptologie, neboť porozumět jazyku Egypťanů znamená možnost porozumět jejich srdci a tedy všemu, čím žili. Zdůrazňuji, že je to **možnost porozumět jejich srdci**, neboť ne každý, kdo ovládá stejný jazyk jako my, nám musí rozumět. Dnes bychom si řekli něco o uspořádání a orientaci hieroglyfů,“ začal vykládat bělovlasý stařec.

Uspořádání hieroglyfů

„Egyptané neměli rádi prázdná místa v textu. Prázdnotu spojovali s temnotou, záhubou a neexistencí. Egyptským ideálem byl život v plnosti a ne život v prázdnotě. Kolem egyptských znaků nemá být prázdno. Proto jsou znaky uspořádány do skupin, které se podobají čtvercům. Čtverec je symbolem světa, který existuje a kterému bohové zehňají. Tímto uspořádáním byl maximálně využit prostor pro psaní. Například znaky pro vyjádření jména boha *Moncu*, egyptsky *Menču*, nezůstanou izolované v řadě, ale seskupí se do požehnaného čtverce.“ Theodor napsal nejprve čtyři znaky do řady a napravo od nich vytvořil ze stejných znaků pomyslný čtverec.

Martin opět s obdivem sledoval, s jakou lehkostí a přitom krásou Theodor jednotlivé znaky vypisuje. „Je to hezký, ale jak se to vlastně čte? A tak mě napadá, je ten chumel znaků řádek anebo sloupec?“ ptal se zaujatě.

„V tomto případě to vyjde nastejno, náš čtverec znaků je řádkem i sloupcem současně,“ pokračoval s nadšením Theodor. „Ale máš pravdu v tom, že *hieroglyfy se píšou jak v řádcích, tak i ve sloupcích* podle toho, zda se jednotlivé čtvercové shluky řadí za sebou vodorovně nebo svisle.

Znaky v řádcích

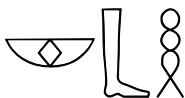
Nejprve si řekneme o **řádcích**. Znaky v řádcích mohou být psané buď zleva doprava, jak jsme zvyklí my, ale klidně také zprava doleva, což podle některých badatelů je o něco častější způsob. Vidím, že už úplně dychtíš po klíči, podle kterého rozpoznáme směr čtení. Řešení je velice jednoduché, i když na počátku luštění hieroglyfů se tato jednoduchost hledala značně těžce. Chceš-li nalézt směr písma, vyhledej nejprve tváře u znaků, představující lidské či zvířecí postavičky. Všechny se bez výjimky dívají k počátku textu. Takže teď dokážeš určitě stanovit počátek slova *stařec*.“ Theodor s opětnou noblesou napsal tyto znaky.

„No, samozřejmě že slovo začíná vlevo,“ vyhrkl Martin. „Správně, sup, kuře křepelky i muž se dívají doleva,“ odvětil Theodor. „Může ale nastat případ, že nějaká

velmi krátká věta nebude obsahovat ani jednu tvář, například slovo *svátek*.“ Vrásčítá ruka vykouzliła další znaky.

svátek, slavnost

„Zde bych tipoval začátek vpravo podle toho stojatého znaku,“ usmíval se Martin. „Začátek slova jsi uhodl, ale s tipováním si zde nevystačíme,“ opětoval úsměv Theodor. „V tomto případě hledáme alespoň jeden znak, u kterého dokážeme určit jeho přední a zadní část. Zde je přední částí špička nohy. Pravidlo zní – kam jsou natočeny přední části znaků, tam je počátek textu.“

„No, co když však nejde rozpoznat ani přední části znaku,“ ptal se Martin, „jsou taková slova, ne?“ Jistěže jsou,“ usmíval se Theodor, „ale zaprvé jich je opravdu velmi málo a předpokládá se, že toto slovo čítatel zná, zadruhé Egyptané většinou nepsali své texty o jednom slově a pokud ano, stálo toto slovo, většinou nějaké jméno, u nějaké vyobrazené postavy, která se zase dívala k počátku textu.“ Theodor začal kreslit muže se srpem v ruce při sklizni obilí. K obrázku připsal egyptské znaky a vysvětloval: „Připsané slovo znamená *sklizeň* či *léto* a muž na obrázku je natočen k počátku textu.“

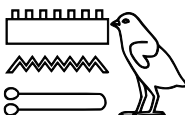
sklizeň

„Také zde můžeme najít duchovní poselství,“ dodával Theodor, „lidé se dnes přestávají dívat do tváří, ze kterých lze vyčíst vnitřní rozpoložení člověka. Nemáme čas vidět druhého, proto se nedostáváme k počátku, tedy k podstatným věcem našeho života.“

Modrá kukadla lišácky zamrkala a usměvavé rty pokračovaly ve výkladu: „Již jsme si vysvětlili, že Egyptané seskupovali své znaky do čtvercových útvarů, ve kterých jsou často znaky naskládány nad sebou. Vraťme se například ke jménu boha *Menču*.

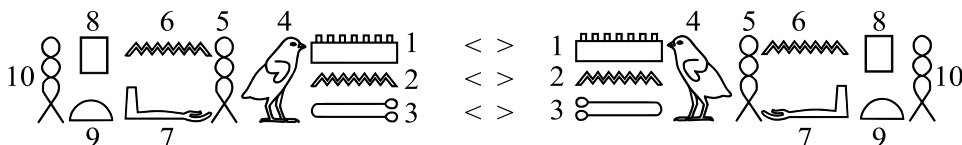
(bůh) Menču

Zde víš, že slovo začíná vlevo. Vlevo však jsou tři znaky nad sebou. Jak zde, Martine, poznáš, který znak se čte jako první?“ „Nepoznám, k tomu potřebuju znát další pravidlo,“ odvětil Martin. „A to pravidlo spočívá jednoduše v tom, že budeš číst od

vrchního znaku ke spodnímu,“ učil Theodor. „Egyptané si tím připomínali, že jejich písmo přichází shora dolů jako dar bohů,“ pronesl zasněně bělovousý mudrc.

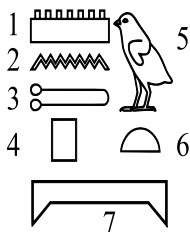
„Shrneme-li si to všechno, pak čteme vždy směrem k předním částem znaků a pokud narazíme na shluk znaků, čteme horní znaky před dolními a přitom pokračujeme v započatém směru čtení. Napíšu ti teď dva úplně stejné nápisy *Menču a Ptah* jednou zprava doleva a podruhé naopak. Urči, v jakém pořadí se znaky čtou.“ Theodor napsal příslušné znaky a Martin začal ke znakům připisovat pořadová čísla.

Znaky ve sloupcích

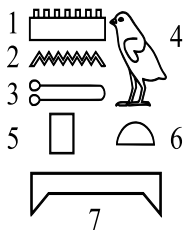
„Velmi dobře,“ usmíval se Theodor. „A se psaním do sloupců je to obdobné. Jenom si musíme lépe pohlídat pomyslný čtverec, aby se nestalo, že budeme číst znaky třeba v tomto nesprávném pořadí.“ Theodor napsal sloupeček znaků a připsal pořadová čísla.

nesprávné čtení

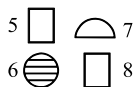
„Velikost strany čtverce je stejná jako výška nejvyššího vzpřímeného znaku, v tomto případě je to znak mláděte křepelky. Znaky se budou číst tedy správně v tomto pořadí.“

správné čtení

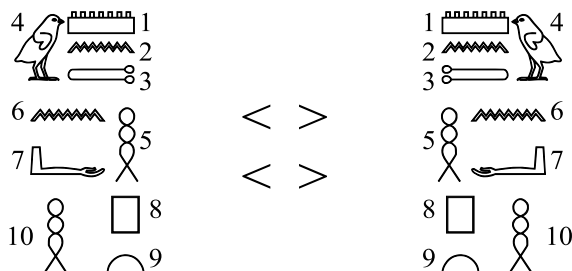

Všimni si také, že po pátém znaku se nečte znak sedmý, ale nejprve se přečte sousední šestý znak, neboť sedmý znak se rozprostírá pod oběma znaky 5 a 6. Pokud by

však místo sedmého znaku byly napsány dva malé znaky, pak by čtení vypadalo následovně.

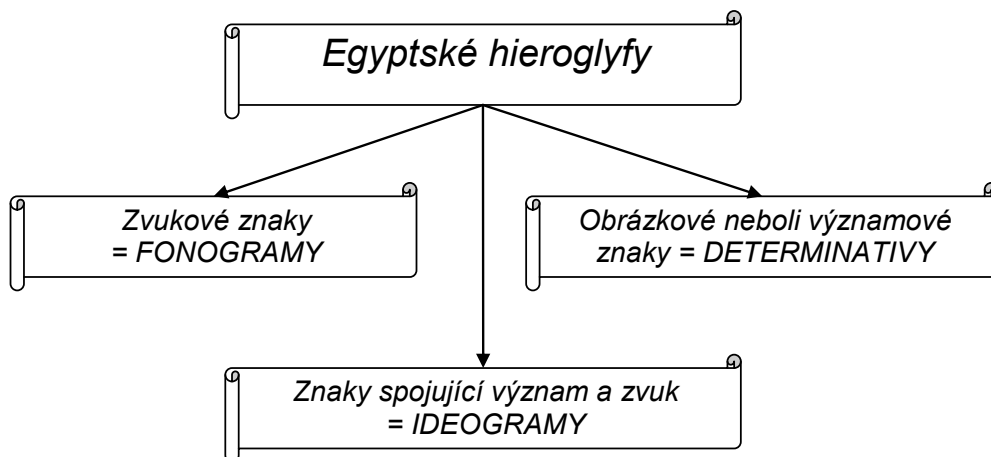
A ještě jedna zvláštnost je u psaní do sloupců. Sloupce se čtou vždy shora dolů a nikdy zdola nahoru. I zde je respektován božský původ egyptského písma přicházejícího z nebeských výšin k zemi,“ ukončil výklad Theodor. „Nyní dopiš pořadová čísla u těchto sloupců,“ vybídl Theodor, vykreslil znaky a Martin připsal číslíce.

„Velmi správně a pro dnešek bylo hieroglyfů už dost,“ ukončoval svůj výklad bělovousý mudrc a napil se zeleného čaje. Domluvili další pátek.

Druhy egyptských znaků

Opět nechyběl čaj, opět z Theodorových očí tajemně zářilo a opět se oba pustili s velkým 'apetitem' do hieroglyfů. „Dnes bych rád pojednal o tom, jak se hieroglyfické znaky rozdělují,“ začal Theodor a ukázal na připravený náčrtek.

Fonogramy

„*Zvukové znaky*, neboli *fonogramy*, jsou užívány jen ke znázornění zvuku hlásek, jako je tomu u české abecedy. Slovo *fonogram* pochází z těchto dvou řeckých slov.“ Theodor napsal slova i s jejich významem.

γραμμα (*gramma* = malba, kresba, obrys, čára, znak, kniha,
nápís, písmeno, písmo, dopis)

φωνη (*foné* = hlas, zvuk, slovo, tón, řeč, křik, zpráva)

„Navrhuji přeložit slovo *fonogram* jako *napsaný zvuk* či *kresba zvuku*,“ řekl Theodor. „Jo, to by šlo,“ potvrdil Martin a trochu se uvnitř červenal. „Fonogramy nesou tedy pouze zvukovou hodnotu,“ pokračovaly moudré rty, „a nemají žádný vztah k předmětu, který znázorňují. Například znak sovy znázorňuje hlásku *m*. Neznamená to však, že slovo, které obsahuje hlásku *m* pojednává o sově. Alespoň tak se to tradičně vykládá a my s tím budeme v této chvíli počítat,“ usmál se Theodor a tajemně zamrkal blankytnýma očima.

„Na rozdíl od češtiny, kde jeden znak představuje vždy jen jednu hlásku, mohou egyptské zvukové znaky znázorňovat i více než jednu hlásku. Podle toho se dělí na znaky jednohláskové, neboli abecední, dvojhláskové, trojhláskové, čtyřhláskové nebo pětihláskové. Čtyřhláskových a pětihláskových znaků není však mnoho. O konkrétních fonogramech pojednáme později, zde máš jen příklad egyptské jednohlásky, dvojhlásky a trojhlásky.“ Starý učitel napsal tři hieroglyfy s popisem a jejich zvukovou hodnotou.

SOVA - zvuková hodnota *m* (jednohláskový znak)

HRA SENET – zvuková hodnota *m + n* (dvojhláskový znak)

SRDCE S PRŮDUŠNICÍ – zvuková hodnota *n + f + r* (trojhl. znak)

„No a vložíme-li do dvojhlásky *mn* a tříhlásky *nfr* dohodnutou samohlásku *e*...“ „...pak je čteme jako *men* a *nefer*,“ dokončil za Theodora Martin.

Determinativy

Theodor si spokojeně pohladil bílý vous a pokračoval: „Druhým typem egyptských znaků jsou *významové znaky*, neboli *determinativy*. Slovo *determinativ* pochází